

A nem és a politika

„Csokoládé és banán van,
étel minden irányban!”

Nem szerettem magamat. Nagyon sokszor elképzeltem, hogy valaki más vagyok. Nemet akartam változtatni, meg volt hozzá minden feltételem. A herém sosem húzódott le a helyére. A hímvesszőm merevedéskor három centiméter hosszú volt, azaz három centiméter rövid. Mikor nagykorú lettem, benyújtottam a nemet változtató műtétről szóló kérvényem az orvosi bizottságnak. Az urológustól és a nőgyógyásztól jóváhagyó választ kaptam. A műtéti beavatkozással meg tudják oldani a problémám. De a pszichiáternél fönnakadt minden. Az egyik pszichiáter azt állította, hogy elkéstem, ezt már rég el kellett volna végeznem. Amikor elmentem a másikhoz, ő azon a véleményen volt, hogy még korán van, fontoljam meg, illetve hogy meg kell még érnem a dologra. A pszichiáter kérdésére, hogy melyik nemhez vonzódok, röviden és tisztán válaszoltam: a *nőihez*. Annak ellenére, hogy meg voltam győződve arról, hogy nem létezik sem hím-, sem női nem, de nem akartam őt zavarba hozni, csak a vágyam megvalósításán járt az eszem. Persze a pszichiáter következő kérdése nem is szólhatott másként: Akkor miért akar *nő* lenni? Ha magát a nők vonzzák, akkor maga férfi. Éppen ezért, válaszoltam, egy nő nője akarok lenni, mert vonzanak a nők, a *nőiesség* vonz, tiszta, esszenciális női szerelemre vágyom, a férfiak egyáltalán nem érdekelnek szexuális értelemben. A nő nőjeként a nő nőjének gyengédségére vágyom, és semmi másra. Nem értem, mit jelent ez magának, hogy a „nő nője”? Hiszen ez leszbikusság, az ön vágya természetellenes, mondta a pszichiáter (aki egyébként megrögzött keresztény volt: hihetetlen; az ébenfából készült fekete munkaasztalát egy ezüst feszület díszítette). Nekünk meg kell gyógyítanunk magát, nem pedig hogy segítsünk vágya megvalósításában. És hozzátette azt is: Nem vagyok biztos benne, hogy nem hülyéskedik itt. Maga csak egy férfi, olyan-ami-

lyen, de akkor is férfi. Tehát amit itt maga beszél, az egy rakás hülyeség. (Ami lehet, hogy nem is volt messze az igazságtól.) Végeredményben, ha alsóbbrendűnek érzi magát hímvesszőjének mérete miatt, lehet rajta segíteni, műtéti beavatkozással egész jól meg lehet nagyítani a szerszámát. Azt mondta, hogy „szerszám”, milyen ronda szó. Az számításba sem jöhet, válaszoltam, nem érzek semmiféle hímvessző utáni vágyakozást, egyáltalán nincs szükségem rá, sem kicsire, sem nagyra. Nem léteznek nemek, én a *nő nője* vagyok, minden férfi nő, a nők meg csak simán nők! Természetesen visszaütöttek. Mégsem haragudtam meg annyira, mert tudtam, hogy találok valami szórakozást ebben a meghatározhatatlan állapotban, amiben voltam. Ami azt illeti, végbevihettem volna ezt a nemváltoztatást valahol máshol is, de túl bonyolult volt. Elutazhattam volna Kínába vagy Indiába, és pillanatok alatt elvégezhettem volna az egészet, bármiféle gond nélkül. De ahhoz pénz kellett volna, meg el kellett volna zötyögni arra a Távol-Keletre, amihez tényleg semmi kedvem nem volt. Dacból elhatároztam, hogy ezentúl női nemből beszélek. Nem szégyelltem magam egy kicsit sem. Egyszer, amikor összefutottam Berliniőccsel az utcán, így szóltam hozzá: Mint hölgyet, mindig lenyűgöztek a politikában elért sikereid, sőt, elterveztem, hogy belépek egy pártba, de sehogy sem tudom megtenni ezt a döntő lépést. Szembetűnően kellemetlen érzésekkel figyelte a szavaimat, elpirult. Én szemrebbenés nélkül folytattam: Mégis, vártam valami jelzést a maguk részéről, de nem bátorítottak föl, kár. Elkezdett valamit dadogni, mintha sietne, és egy pillanat alatt eltűnt. Még ha nem is voltak rossz szándékaim, ez a találkozás mintha Berliniőc közelgő pusztulását sejtette volna, elemi bizonytalanságát hozta felszínre. Egyszerűen nem tudott válaszolni a provokációra. Még ha nem is provokációról volt szó, ő annak tekintette a fellépésem, valamiféle baszkódásnak. Lehet, hogy azt kell gondolnunk, hogy nem volt bizonyos a nemében, nem volt tisztában a saját férfiasságával. Vagy lehet, úgy vélte, velem tárgyaltalan szót váltania a politikáról vagy a karrierjéről, amely számára szent dolognak számított. Igazából az ő tudatalattijában a politika kizárólag férfias dolog volt, viszont ő nem volt meggyőződve férfiasságáról, sőt, nem is volt eléggé tudatában a nemével kapcsolatos alapvető bizonytalanságának. Hirtelen a saját politikájával, a saját örültségével ijesztettem meg. Majd ezután így állandóan zavarba hoztam az embereket az utcán vagy egyéb alkalmakkor. Ha elkezdtem volna nőnek öltözni és úgy néztem volna ki, mint egy nő, a nőnemű beszéd sokkal gyengébb benyomást keltett volna, sokkal kisebb sokkot okozott volna, mert a női külső már előlegezte volna ezt a női fellépést, a nőnemű megszólalást. De így, amikor odalép hozzád egy férfi vagy egy tisztességes nő, akkor te hopp – már kezdheted is: Meg szeret-

ném önt simogatni... Vagy: Nagyon sajnálom, ha a friss szarom meglepte önt... Most majd azt gondolják, hogy ez is az afféle „különös ötleteim” egyike, az örültségem része. De nem. Teljesen spontán jött ez a dolog az arra irányuló lázadásom kifejezéseként, hogy nem tudok úgy élni, ahogy akarok. Az interregnum ideje volt ez. A fő kom. párt mellett, ami örökkön létezett és hatalmon volt, bevezettek még néhány polit. Pártot, és engedélyezték azok működését. Az emberek örvendeztek, mintha megérkezett volna a szabadság. A demokráciát azonosították a szabadsággal, ami neveléses. Elvégre, maga a parlament is egy párt, a parlament minden tagja egymás mellett ül a padokban, mint az osztályban az osztálytársak. Hiszen az egypártrendszer is magában foglalta a demokráciát. Azon az egy párton belül mindig létezett több kisebb párt, több érdekcsoport, és ezek is harcoltak egymással, de az egyik csoport felülmúlta a többit, majd az vitte a szót aztán. A többi érdekcsoportnak mára már csak a névhez való joga maradt. Minél fülbecsengőbb a név, annál jobb a párt szimpatizánsaira és szavazóira nézve. Gondolhatod: SZRP vagy LLD. De mi rejlik a betűk mögött? És megint csak az emberek egy kis csoportja döntött mindenről, az élet és a halál kérdéseiről, jobban mondva egy ember. Amikor Berliničssel megosztottam ezeket a gondolatokat, ő azt mondta, én nem vagyok tisztában néhány dologgal, és jobb, ha nem töröm a fejem a politikán. Itt van ez a társaság is nálam fönt a lakásban, hiszen azok is egy illegalitásban lévő politikai párt, nem? Ausparlamentarische Opposition! Annak ellenére, hogy egy ennyire szétrázódott társaság, nekik is van közös érdekük, ami például az én érdekeimnek teljesen ellentmond. Viszont én is egy párt vagyok, annak ellenére, hogy ez a párt csak két-három tagot számlál. Avagy én is szintén az ő pártjuk tagja vagyok, csak egy disszidens, mert elpártoltam attól az elsődleges elvtől, amit én magam is valamikor propagáltam. Most már elegendem van mindenből, megburzsujosodtam egy összetört Mercedesben, amelynek óceán- és holland dohányillata van. Mégis, jogosan vetődött föl a kérdés: ki itt a főnök, ki viszi itt a szót? Vajon Berlinič-e? Vagy Aleksic? Őket még úgy-ahogy ismertem is. De lehet, hogy az a kövér a főnök, aki fürdőköpenyben pöffeszkedik végig a lakáson, egy újdonsült politikus, aki hirtelen bőbeszédűvé vált, miután eltörölték a verbális bűncselekményt. Sőt, már arra gyanakodtam, hogy az az ember a fővezér, aki kiugrott a kis véceből, és akiről az égvilágon semmit nem tudok. Valóban aggasztott az, hogy az ő szava a törvény a saját lakásomban. Ez egyáltalán nem tetszett nekem. De vajon miért? Az ógörögöknél volt egy olyan szabály, amely előírta, hogy politikával nem foglalkozhatnak az idióták és az elmbetegek. Vagy mindenki idióta, aki nem foglalkozik politikával, azaz – nem akar politikával foglalkozni, tehát ez saját választásá-

nak, a szabad akaratának függvénye. Van, akinek jobban megfelel, hogy idióta, semminthogy politikával bajlódjék. De ha mégis politikával foglalkoznál, az azt jelenti, hogy normális vagy, magad minősíted, senki sem dönt választásodról, kizárólag önmagad. Példa: Adolf Hitler. Illetve ha mások döntése ez, akkor represszióról van szó, azt mondják rád, hogy idióta vagy, illetve bolond, és nincs semmi keresnivalód a politikában. De melyek a kritériumaik, honnan tudják rólad, hogy te bolond vagy? Valami itt nem világos nekem, mi itt az ok és mi az okozat, milyen irányban halad az egész dolog? Mégis, tudjuk, hogy Berliniçet miként távolították el, nem ő döntött. És itt nincs különbség a fasiszták és a demokraták között. Lehet, hogy politikailag ezt nem korrekt mondani, de a nagy többsége azoknak az embereknek, akiket ismertem és a demokráciáért szálltak síkra, lényegében tudatalatti, álcázott fasiszták voltak, hamis humanisták. Egy demokrata nem is a faszizmustól retteg, hanem az anarchiától, a bitangoktól. Miért nem tették lehetővé, hogy a bolondok is politikai funkciókat töltsenek be? De hát vajon Hitler bolond volt-e? Hitler egy hisztérikus ember volt, a férfijelmez mögül egy fölbőszült nő őrjöngött. Tehát itt szó sem volt semmilyen őrültségről, sőt, túl normális volt, egybefolyt a két dolog. Semmi sem veszélyesebb a normalitásnál. Volt egyszer valamilyen király, aki elmebeteg léteire döntött alattvalói élet-halál kérdésében, alattvalói viszont hallgattak rá. Persze ő nem kényszerítette őket, hogy meghallgassák a parancsait. Sokkal igazságosabb idők voltak azok, és nem látok ebben semmi ostobaságot, semmi kigúnyolnivalót. Mivel én is csak egy olyan ember voltam, akinek a célját megghiúsították, elnyomással fosztottak meg női identitásomtól, és ennek folytán lehet, azt gondolták rólam, hogy most bármi kitelik tőlem: leigázom ezt a csoportot a lakásomban, és erőszakkal rájuk kényszerítem, hogy fogadjanak el főnökként, vagyis főnöknőként, és azután további veszélyes lépések következnek majd be. A nagyméretű akciók legtöbbször teljesen naivan kezdődnek, és mindig valami szokatlan helyeken, valamilyen konyhában, például. De mindez egy olyan formátum függvénye, amelyet én objektíve nem birtokoltam. Én csak egy szerencsétlen kislány voltam, aki a saját szétesett, nem létező családjának szűk keretei között prostituál, magyarán: mentem tönkre, túl könnyen használodtam el ebben a sztereotípiában vagy sztereo-peepijában (peep-show), vagy már ahogy vesszük. Tehát semmi a világpolitikából. Én csak meg szerettem volna szabadulni ettől a tönkrement társadalomtól, az elzüllött politikusoktól, az olyanoktól, mint Berliniç vagy Aleksziç. Csak nem tudtam, hogyan. Illetve tudtam, de hiúságom elutasított minden erőszakos megoldást; nem akartam senkit kidobni az utcára. Azt akartam, hogy önként távozzanak. De eszük ágában sem volt. Ők továbbra is a po-

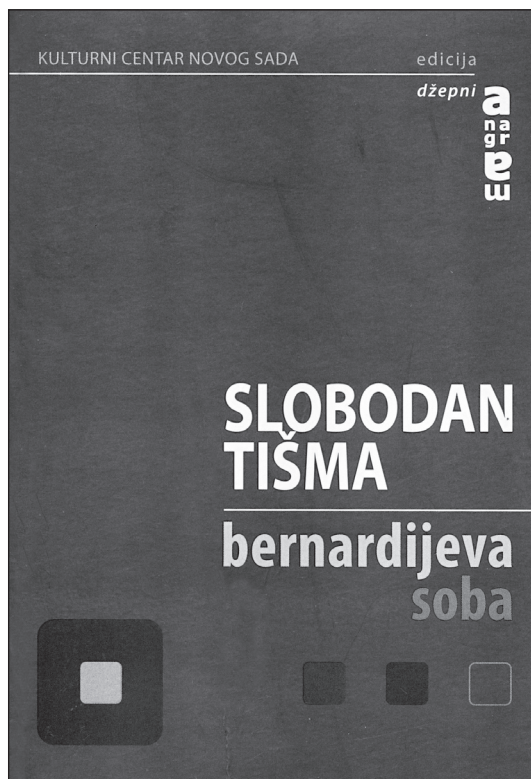
litikával foglalkoztak, valamilyen saját megközelítésben, és állandó reménységben éltek, legalábbis tudat alatt akkor is, amikor a hősiesség múltjától voltak fellelkesülve, gondolván, hogy annak valami értéke van, és akkor is, amikor azt remélték titokban, hogy egyszer majd fölemelkednek a mélyből, és visszatérnek. Valóban szánalmas. Csak a közönséges ember nem tud politika nélkül élni, folytonos vita nélkül. A nemes embernek nincsenek érdekei, nem kell neki semmi, sem kevélysége, sem gyűlölete... nincstelenség, magány, istentelenség, zord úr. Az esztétika egy lépésre van tőled és megvesztegethetetlen, csak be kell hódolni neki. A szépség és a hatalom közül mindig a szépséget kell választani. A hatalom csábító, elbűvölhet könnyen, de a végén mindig cserbenhagy. Csak a szépség tudja kimondani azt az elbűvölő „igen”-t, ami voltaképpen az egyetlen végérvényes vigasz. Miért nem élhettem úgy? Amikor eléred ezt a pozíciót, többé már nem alázhatnak meg. És *senki* nem foszthat meg ettől. Viszont nagyon ritkák az éber pillanatok. Minden embernek a legnagyobb problémája az állhatatosság hiánya, a következetlenség, az arra vonatkozó képtelenség, hogy valami mellett kitartson. Innen ered ez a folytonos jajgatás, lelkiismeret-furdalás. Az elejétől kezdve tisztában voltam vele, hogy ők valójában egy buzi társaság. A politikusok hajlamosak erre, ez még az antikorból ered, már megint ezek az ógörögök. Ma is minden politikus tart egy futárfiút. Hogy milyen viszonyok álltak fenn a társaságon belül, ez engem egyáltalán nem érdekelt, ilyen dolgok, hogy ki kivel van kapcsolatban, habár már első látásra minden világosnak tűnt. Én nem ellenéztem a szexuális hovatartozásukat, egy pillanatig sem zavart, csak én a leszbikusság pártján álltam, a tiszta női szerelmet pártoltam, úgyhogy ebben a kérdésben is külön oldalon álltunk, hadd ne mondjam, külön ágra szakadtunk. Mindennek ellenére azt gondolom, a férfipároknak nem kellene engedélyezni a gyereknevelést, még akkor sem, ha valamilyen tekintélyes, tehetős emberekről van szó. Viszont a női pároknak engedélyezni kellene, sőt, ha szegények, vagy morális tekintetben problematikusak, annál inkább. Minden fiúnak elsősorban anyára van szüksége, még ha kizárólag fekete csokoládéval táplálja is. És nem is egy, hanem két anyára.

Valóban, engem is csokoládészeletekkel táplált anyám, nem szeretett főzni, apám meg egyébként is a katonai étkezdében ebédelt. Valójában nem mondhatni, hogy nem szeretett főzni, csak nem szerette azt főzni, amit apám kért tőle, a nehéz, rántásos ételeket, sok hússal. Ez egy elegáns megoldás volt: nincs mosogatnivaló, nincs konyhaszag. A konyha cigarettázásra szolgált apámnak, de anyámnak is. Vagy ha valami fontos megbeszélnivaló merült föl, akkor azt itt folytatták le. Nekem ez teljesen megfelelt, mert mértéktelenül ehettem a csokoládét, reggelire, ebédre, va-

csorára. Ez az absztrakt formájú barna dolog, a fekete téglalap alakú tábla, kockákra fölosztva, amelyeket nagy, fényes metszőfogaimmal harapdáltam le, többet jelentett a tápláléknál, maga volt a táplálék fogalma, más nem is létezett, de nem is volt szükségem másra. A csokoládéhoz viszonyítva minden más táplálék kevésbé értékes, sőt, teljesen értéktelen volt. Mindig is kedveltem az édes ízt, vagyis az édes-keserűt, azt a goromba gyönyört, ami a mértani alakzatok, téglalapok, négyzetek, kockák ízlelgetésének eredményeként adódott, illetve ezek megsemmisítéséből, amorf masszává való átalakításukból, amik végül a gyomrom mélyén fejezték. Mivel az ilyen fajta táplálkozás emésztési zavarokat okozott, anyának zseniális ötlete támadt az étkezési menü kiegyensúlyozására: a csokoládé mellett elkezdte tömni belém a banánt is. És megint csak nem kellett főznie. Természetesen el is múltak a kemény székletemre vonatkozó panaszaim, sőt, nagyon könnyen ürítettem utána. De amikor anya elhagyott bennünket, táplálkozási szokásaim megváltoztak, áttértem a tortákra és az ún. gyorsételekre, ami nem azt jelenti, hogy abbahagytam a csokoládészeletek és a banán fogyasztását, csak egy kicsit lelassítottam, mert a csokoládétól és a banántól gyorsabb étel nem létezik. De ha adott esetben hiány állna be, mindig találhatsz valami Schwarzwald-szeletet vagy egy hot dogot helyette. És ha véletlenül ezek is megugranának, nem árt meg egy túrós burek sem, az lassú és mindig kapható, mindig van.

Az egyik reggel, amikor előbújtam a roncsból, elszibbadt végtagjaim nyújtása közben majdnem kutyaszarba léptem. Friss volt, még gőzölgött, megcsillant az a vörösös okker színe a reggeli napfényben. Nem volt szándékomban eltakarítani onnan, nem akartam, hogy ehhez a szarhoz bármi közöm is legyen, de azért kitartóan figyeltem, nehogy belelépjek. Megváltoztatta a színét, megszáradt, megsötétedett, sötétbarna lett, és végül majdnem fekete. Később fakulni kezdett, és a végén egy kis halom mészkőfehér golyócska lett belőle. Eltűnt a rondaság, akár a kezembe is vehettem volna, mint valami értékes dolgot. Minden tárgy halmazállapota voltaképpen annak meghatározása is egyben, ez az, ami meghatároz egy tárgyat, pontosabban annak létét és fennmaradását. A száraz, kemény tárgyak érthetően definiáltak, külön állnak egymástól, de a nedvesség eltörli a határokat, és a tárgyak keverednek, átmennek egymásba. A tárgyak identitásukat veszítik, ami aggodalmat keltő dolog. Lehet, hogy ezért félünk a túlzottan érzelmes emberektől, csakúgy szökünk az emberi sírástól, mintha pestis lenne. Könny, takony, izzadság, vér, vizelet, széklet, van ettől undorítóbb? Most jutott eszembe, hogy Berlini és Alekszi nemrég a fekete csokoládé iránt érzett szeretetéről vitáztak. De az egész azzal a történettel kezdődött, hogy Hitler, aki vegetáriánus volt, imádta a cso-

koládét, és csokoládét fogyasztott a halálos ítéletek aláírása közben is; no, de az is lehet, hogy Sztálin volt az, aki kizárólag csak orosz csokoládét fogyasztott, nem tudom pontosan. Berlinič azt állította, hogy nehezen elfogadható tény, ez az anyagromlás, jelen esetben a csokoládéé, és annak *nigredóvává*, szarrá válása, még ha csak látszólag is. Úgy látszik, nem értette, szimbolikus értelemben milyen fölszabadító erejű lett volna ez a felismerés számára, a saját helyzetére. Előbb-utóbb mindenki lecsúszhatott a szar szintjére, függetlenül attól, hogy ki mennyire édes, de ez csak pillanatnyi értékű volt; amennyiben már másnap felemelkedhettek a csillagokig, az aranyig. De akkor is, ezek csak puszta elméletek, szögezte le Aleksic. Az arany az szar, a szar pedig arany: a lényeg, hogy csak az atomok által fölépített szerkezet létezik, a molekulák értéktelenek. De hát az ember is csak ember, lett légyen az Adolf Hitler vagy Petrović Pišta. Atomokkal táplálkozunk, attól függetlenül, hogy a táplálék íze állandóan változik, mint ahogy az is folyton változik, aki táplálkozik. Ma a vesztőhelyre küldi őket, holnap a gyerekek fejcskáját simogatja. Berlinič bevallotta, hogy nem szereti a csokoládét, és kerüli a fogyasztását, mert a csokoládé már a szájban ürülékké változik, hiába isteni az íze. Aleksic arra emlékez-

tette, hogy a kakaó az istenek eledeleként szolgált, legalábbis az aztékok felfogása szerint, ők nem fordítottak akkora figyelmet a külalakra és a minőségre, csak az íze számított. A kakaóbabnak akkora értéke volt az ő világukban, amekkora az aranynak az ún. fehér ember számára. Az anyag képlékeny megjelenési formája egyáltalán nem volt lényeges. Tehát csak a rágás közben megjelenő kellemes érzés átélése számított, méghozzá a pillanatnyi átélés, semmiféle késleltetés nélkül. Az elvarázsoltság pillanata maga az örökkévalóság. Minden asszociáció, minden emlékezés, még a másmilyen, de hasonló ételéssel való összehasonlítás is tárgyaltalan. A fogyasztó egyfajta tudat nélküli állapotba kerül, örömittas lesz, mintha saját maga változna át csokoládévá, azaz szarrá. De akkor is, az aranyat nem eheted meg, állította Aleksic. Miféle élvezet lenne az? Majd egy idő után azt olvastam egy folyóiratban, hogy az ókori kínaiak aranyporral hintették be a táplálékukat, amitől aztán egyfajta különös ízt kaptak. De lényegében ez már csak egy elhasznált történet volt az ún. *belső alkímiáról*, ahol a szar, az arany és a csokoládé csak egyfajta metaforák. Ezek a dolgok csak jelképesen mutatnak be különböző lelkiállapotokat, illetve a lélek különböző rendellenességeit. Ki kell bírunk ezt a sok szart a lélekben, át kell mindent élnünk. De vajon én föl voltam-e készülve erre? Előbb ettem volna igazi szart, minthogy azért „egyem a szart”, mert ez az egyetlen módja annak, hogy egyszer én is édessé váljak, illetve csokoládéssá, azaz arannyá. És természetesen az sem véletlen, hogy a csokoládét arany sztaniolpapírba csomagolják. Mozart-golyók, mi?! Ó, te alkímikusom, te!

De mégiscsak ez a test jutott neked, ami ugye a tiszta véletlen műve, nem te döntöttél róla. Elégedett lehetsz vele, gondoskodhatsz róla, vagy gyűlölheted és megsemmisítheted, hogy minél előbb megszabadulj tőle, hogy minél előbb elhagyd. Ha valaki egyszer tisztán láthatná saját magát, a saját ábrázatát, egy pillanatig sem időzne a látványnál, egyszerűen nem tudná elviselni. Persze ez megszokás dolga, az idő múlásával az ember megszokja saját képét, majd beleszeret teljesen, az önszerelem merő megszokás és semmi több, de mögötte ott dörög az öngyűlölet az iránt, ami vagy, vagy ahogy kinézel. Az ámítás miatti harag meg nő. És nem csak a testről van itt szó, itt van a lélek is, a lelki és a szellemi szerkezet, a gondolkodásmód, ami az idő múlásával mind jobban és jobban idegesít. De ne légy hitvány! Bocsáss! Annak ellenére, hogy milyen könnyű ezt mondani. De annál nehezebb őszintén kimondani, hogy: Igen!

Részlet Slobodan Tišma Bernardi szobája (Bernardijeva soba. Kulturni centar Novog Sada, Novi Sad, 2011) című NIN-díjas regényéből.